

Motion till riksdagen

1987/88:U503

av Margaretha af Ugglas m. fl. (m)

om stöd till en demokratisk utveckling i tredje världen

Sverige måste stå på demokratins sida

Den 22 december 1987 nåddes vi av beskedet att de två största partierna i Zimbabwe skall gå samman. Målet är enligt uppgift "att bilda en socialistisk stat enligt marxist-leninistiska riktlinjer". Zimbabwe har i dag, utöver de två dominerande partier som nu går samman, flera små partier som saknar reellt inflytande. I uttalanden från Zimbabwe har sagts att landet inte har något behov av en "flerpartidemokrati".

Så riskerar ännu ett folk att förlora sin frihet och fångas i den socialistiska enpartistatens tvångströja. En ofrihet som inte bara leder till våld och förtryck utan regelmässigt också till ekonomisk stagnation och fattigdom.

En majoritet av världens befolkning lever i dag utan möjligheter att på demokratisk väg påverka landets och därmed sin egen situation. Genomgående är att fattigdomen och det väpnade våldet följer förtrycket. De länder som ger sina medborgare minst av frihet ger dem också minst av möjligheter till välfärd, demokrati och fred. Fria val, åsiktsfrihet och av förtryck är nämligen förutsättningar för välfärdstillväxt och för en stabil och varaktig fred. Fred, frihet och demokrati är de hörnstenar som bildar grund för en konstruktiv utveckling av alla samhällen.

Demokratin sprider sig

Endast ett begränsat antal u-länder är i dag väl fungerande demokratier. I flertalet länder i tredje världen råder i stället en politisk ofrihet som sträcker sig från förstelnade och ineffektiva enhetspartier av det slag som finns t. ex. i Tanzania, över Chiles auktoritära förtryck till Vietnams totalitära regim.

Under 1980-talet har demokratin dock spridits i tredje världen. Det gäller särskilt i Latinamerika, där under 1980-talet militärregimer ersattes av valda civila regeringar i tio länder. Men förtryck finns fortfarande kvar. På Castros Cuba och i Strössners Paraguay förtrycks oliktankande skoningslöst. I Chile och Nicaragua får visserligen viss opposition existera, men den förföljs. På Haiti har den tidigare diktatorn Duvalier störtats, men de fria val som utlystes till december 1987 kunde inte genomföras på grund av politiskt våld. Utbrett och systematiskt valfusk förekommer framför allt i Panama och Mexico.

Även i Asien har demokratin gjort några viktiga framsteg. På Filippinerna har den korrupta Marcos-diktaturen ersatts med demokrati. I Sydkorea pågår demokratiseringen. Även i andra sydostasiatiska länder kan en rörelse i demokratisk riktning förmärkas. I Afrika är däremot rörelserna i demokratisk riktning mycket begränsade i en tid då demokratin både som idé och som styrmetod återigen synes vara på frammarsch.

Kombinationen av en alltmer integrerad världsekonomi med behovet av frihandel och fria flöden av information och kontakter synes tillsammans med demokratis överlägsenhet som idé vara en obevlig kraft i alla de länder där det ekonomiska systemet bygger på och tillåter privat ägande, enskilt företagande samt frihandel. Det moderna informationssamhället gör den totalitära diktaturen omöjlig. Omvänt är det öppna samhället – med det fria användandet och utvecklandet av informationsteknologier och med den fria handeln – svårt att acceptera för den totalitära regimen. Därför ser vi hur välfärdstillväxten följer demokratis och de mänskliga fri- och rättigheternas utveckling medan ett totalitärt system även leder till ekonomisk stagnation.

Det är inför detta perspektiv man i de totalitära staterna med en viss uppgivenhet genom en liberalisering av ekonomin inom ramen för förtrycket söker uppnå det som ändå bara kan uppnås genom en liberalisering av hela samhället. På samma sätt som Västeuropas sista diktaturer föll under 70-talet medan de socialistiska diktaturregimerna i Östeuropa kvarstår, ser vi nu i andra delar av världen hur allt fler och fler diktaturer faller, utom de socialistiska.

Demokratin överlägsen

Den demokratiska arbetsmetoden är överlägsen alla andra sätt att styra ett samhälle. Demokrati är det enda samhällsskick som erbjuder sina medborgare frihet, värdighet och rättssäkerhet. Den ger ett samhällssystem som visat sig vara överlägset alla andra när det gäller att skapa snabb ekonomisk utveckling och en bred välfärd.

Erfarenheten visar att demokratin är en avgörande faktor för att skapa ekonomisk utveckling. Ett samhälle som ger individen inflytande över sin egen vardag och en möjlighet att kontrollera den förda politiken är en förutsättning för ett regeringsutövande som slår vakt om och har någon möjlighet att förverkliga målet om utvecklingen och välfärden. Endast genom att garantera medborgarna ett betydande handlingsutrymme och en motivation att arbeta för den egna välfärden skapar man någon garanti för att deras insatser kan tas tillvara. Det går inte att vare sig ekonomiskt, moraliskt eller politiskt försvara avsaknaden av demokrati i något land.

Vägen till effektivitet och ökat välstånd kan inte sökas utan marknadsekonomiska lösningar. Marknadsekonomin har visat sig överlägsen alla andra system för att skapa välstånd och utveckling. En fri ekonomi förutsätter fria människor och fria idéer. Det är därför som demokratin långsiktigt bryter fram i land efter land där inte socialistisk dogmatism står i vägen för människornas välfärd.

Demokratis principer och dess metoder att via kompromisser fredligt lösa konflikter är universella. Därför är det lika viktigt att dess värden respekteras

i länderna i den tredje världen som i Sverige. Varje människa har samma rätt till frihet och värdighet.

Mot. 1987/88
U503

Demokratisk utveckling

Sverige bör utforma en strategi för demokratisk utveckling i den tredje världen. Viktiga komponenter i denna strategi är att Sverige på ett klart och entydigt sätt markerar avståndstagande från totalitära och auktoritära tendenser, var de än förekommer. Sverige bör moraliskt, politiskt och ekonomiskt stödja en demokratisk utveckling i u-länderna. Detta skall bl. a. ske genom att vårt u-landsbistånd ges en uttalad demokratiprofil. I dialogen med mottagarländerna måste Sverige verka för en utveckling i demokratisk riktning.

Demokrati är ett vitt begrepp. I sin vida mening kan det sägas innehålla tre delar, som alla är nödvändiga för att ett land skall kunna kallas demokratiskt:

- rättssäkerhet
- fri opinionsbildning
- fria val

I Västeuropa började *rättssäkerheten* successivt byggas upp redan från medeltiden. Magna Charta med efterföljande olika rättssäkerhetsdokument införde tankegången att den enskilde kunde få rätt mot överheten. Det var en revolutionerande tanke när makt satt i spjutstångs ände. Blotta tanken att överheten kunde förlora mot den enskilde innebar ett oerhört steg framåt i den västerländska civilisationen. Denna grundläggande princip är fortfarande ej accepterad i en majoritet av jordens länder. I fascistiska och kommunistiska ideologier har staten alltid överhöghet över den enskilde. Även i länder med socialistiskt eller feodalt inslag sitter rättssäkerheten mycket löst.

I Europa var rättssäkerheten en förutsättning för utvecklingen av demokratin. Samma förhållande gäller för den tredje världen. En början till demokratisk utveckling måste baseras på att rättssäkerheten förstärks.

En *fri opinionsbildning* är en nödvändig förutsättning för demokrati. Det är den fria opinionsbildningen som tillåter en kritisk granskning och kontroll av de styrande samtidigt som den medger ett fritt flöde av idéer och tankar som är nödvändigt för ekonomisk och politisk utveckling. Den enkla tanken att varje människa har en oförytterlig rättighet att utforma sin åsikt och förkunna den i olika former har i alla tider varit förhatlig för odemokratiska regeringar. I totalitära ideologier – fascism eller kommunism – är informationsmonopolet en fundamental del i själva ideologin.

Att ifrågasätta partiets åsikter är detsamma som förräderi och måste därför straffas.

Fria massmedia är en förutsättning för en fri opinionsbildning. I många u-länder når tryckta massmedia endast begränsade delar av befolkningen. Främst radio men även TV har däremot en betydligt större spridning. Därför är en fri radio och TV en minst lika viktig förutsättning för demokratin som en fri press.

Fria val innebär att en regering skall kunna avsättas av sitt folk. Det

innebär att en misslyckad politik inte kan fortsätta år efter år i skydd av enhetspartiers skyddande retorik. I samhällen med fria val tillåts aldrig de styrande frigöra politiken från verkligheten, till förmån för egna värderingar och intressen. Den verkliga mätaren på hur fria valen är, är den reella möjligheten för en gentemot regeringen kritisk opposition att ta makten. I en del länder tolereras viss opposition så länge den inte utgör något egentligt hot mot maktinnehavet. Ibland försöker regeringar skapa fiktionen av en politisk opposition genom att tillåta kontrollerade oppositionspartier. Dessa har till uppgift att ge intryck av en demokratisk process utan att egentligen ifrågasätta det styrande partiets ställning.

Sättet att behandla oppositionen låter sig ganska väl studeras. Förekomsten av oppositionella grupper eller regelrätta oppositionspartier liksom deras förmåga att bedriva verksamhet utgör i praktiken ett gott mått på den demokratiska utvecklingen i ett land. Förutsättningen för att det skall kunna kallas demokrati är dock att valsystemen är så utformade att oppositionen också har en verklig möjlighet att ta över makten.

Sverige måste stå på demokratins sida

Med exempel från tre olika regioner i världen – Centralamerika, Afrikas horn och Södra Afrika – vill vi i denna motion belysa vad Sverige kan och bör göra för att påverka utvecklingen i den tredje världen i demokratisk riktning. Kraven på nationell försoning, strävan till ömsesidig förståelse och gemensamt arbete för en bättre framtid bör präglade svenska ansträngningarna för att förbättra u-ländernas situation.

Centralamerika

Centralamerika omfattar de fem republikerna: Guatemala, El Salvador, Honduras, Nicaragua och Costa Rica. De har ca 23 miljoner invånare, vilket är en lika stor befolkning som Norden. De fem länderna har en i långa stycken gemensam historia. Under en kort tid efter frigörelsen i början av 1800-talet utgjorde de ett land.

Centralamerika har i stor utsträckning präglats av förtryck och underutveckling. Costa Rica utgör undantaget. Detta land har allt sedan 1948 varit en demokrati, präglad av respekt för mänskliga rättigheter, yttrandefrihet och ett noggrant uppfyllande av demokratiska villkor.

I Nicaragua regerade under 43 år Somoza-dynastin – en osedvanligt korrupt och hård diktatur. Landet kom i stor utsträckning att betraktas som familjen Somozas privategendom. Förtrycket ledde till att Somoza störtades i juli 1979.

Resultatet av revolutionen blev att Sandinistpartiet FSLN kom till makten. Det hade tillsammans med breda grupper i Nicaragua varit huvudkraften i revolutionen. Redan under de första åren efter revolutionen blev det emellertid klart att FSLN ensamt tillskansat sig all makt. Övriga grupper fick inte något inflytande. I stället för att inleda en utveckling mot demokrati kom FSLN att införa ett nytt förtryck.

Ett antal olika samhällsinstitutioner som polis och armé byggdes upp direkt under det egna partiets kontroll. Somoza-tidens ökända fångelser och tortyrkamrar stängdes inte utan utvidgades. Nicaragua blev FSLN:s egendom.

På östtyskt manér har FSLN skapat kontrollerade oppositionspartier. Det har bl. a. tillgått så att infiltratörer fått till uppgift att skapa en splittringsfraktion i redan etablerade partier. Denna minoritet har sedan med hjälp av den sandinistiska polisen och domstolsväsendet tilldömts rätten till partinamn och partikassa.

Det är mot denna bakgrund som olika motståndsgupper växt fram. De var sinsemellan heterogena och t. o. m. motstridiga. De fick så småningom av en amerikansk journalist samlingsnamnet *contras*. Fem olika grupper kan urskiljas inom det väpnade motståndet mot sandinisterna:

- En betydande del utgörs av tidigare anhängare till diktatorn Somoza.
- En andra grupp utgörs av indianer, som redan i början av 1980-talet utsattes för ett betydande förtryck – det förekom massakrer på indianer i provinsen Zelaya.
- En tredje grupp var tidigare sandinister. Särskilt kom många från FSLN:s södra armé under ledning av Eden Pastora att ansluta sig till gerillan.
- En fjärde grupp var alla de som kämpade mot Somoza, men som inte kunde acceptera FSLN:s förtryck. Det gällde bl. a. Alfonso Robelo och Arturo Cruz, som båda satt med i de första regeringarna efter revolutionen.
- En femte grupp är de som på olika sätt kommit att drabbas av sandinisternas förtryck. Det kan gälla dem som själva blivit torterade, fängslade eller trakasserade, eller deras anhöriga, vänner och bekanta.

Striderna inleddes våren 1982, nära tre år efter revolutionen. *Contras* har ett omfattande stöd från USA. FSLN har å andra sidan betydande stöd från Cuba och Sovjetunionen. Det kan i sammanhanget vara värt att poängtera att det inte existerar någon nationell armé i Nicaragua. Armén är i stället underställd Sandinistpartiet. Sandinisterna planerar nu enligt uppgifter i december 1987 från en militärt högt uppsatt avhoppare att med sovjetisk hjälp fördubbla den egna arméns styrka.

Inom Nicaragua har hela tiden funnits en demokratisk opposition, som vägrat gripa till vapen. Den har främst utgjorts av den s. k. *Coordinadora democrática*. Det är fyra partier som tillsammans med två fackförbund och den privata arbetsgivarföreningen arbetar med stöd från den katolska kyrkan för en fredlig utveckling mot demokrati i Nicaragua. *Coordinadora Democrática* har därmed utgjort det egentliga demokratiska alternativet till FSLN och till *contras*.

Sandinistregeringen försökte 1984 vinna internationell och nationell legitimitet åt sin regim genom att anordna parlamentsval. *Coordinadora Democrática* utestängdes från valet. Nästan alla s. k. oppositionspartier som deltog i valet var skapade av sandinisterna. Det enda verkligt genuina oppositionsparti som trots allt ställde upp, drog sig ur valet på grund av att dess företrädare misshandlades av turbas under valkampanjen. Valet bröt mot de flesta av kriterierna för fria val så som de senare formulerats i Arias fredsplan.

Sandinisternas förtryck är i dag omfattande. Som ett exempel kan ur rapporten från den permanenta kommissionen för mänskliga rättigheter avseende händelserna under juni månad 1987 nämnas:

- 42 personer blev anhållna för obestämdd tid av säkerhetspolisen – DGSE – utan åtal, i isoleringscell och utan rätt till kontakt med advokat eller annan rättshjälp.
- 2 personer dödades i fängelse.
- 6 personer rapporterades "försvunna".
- Hundratals män i åldern 25–40 år tvångsrekryterades till sandinistarmén torsdagen den 18 juni i staden Boaco. Rekryteringen skedde bl. a. nattetid. Flera anhöriga och andra som protesterade arresterades. En del av dessa dömdes till fängelse i sex månader för att ha stört ordningen.

Även övriga centralamerikanska länder har vad det gäller förtryck och överträdelser av mänskliga rättigheter en många gånger skrämmande historia.

Honduras har bidragit till den långa inbördeskonflikten i Nicaragua genom att tillåta motståndsrörelsen att ha sina militära baser på honduranskt område. Både Guatemala och El Salvador har varit föremål för särskilda länderapporter inom ramen för FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna. I Guatemala bedrev den tidigare militärregeringen ett omfattande och hårt förtryck. Hösten 1985 avlöstes militärregeringen av Vinicio Cerezos kristdemokratiska regering. Det innebar en betydande förbättring särskilt vad det gäller respekten för de mänskliga rättigheterna. Under 1986 års generalförsamling konstaterades i ett svenskt anförande att åtgärder i rätt riktning vidtagits av regeringen i Guatemala. Trots regeringens uttalade avsikt att förbättra läget förekommer dock fortfarande politiskt motiverat våld och ofrivilliga försvinnanden. I Guatemala har dock utvecklingen mot demokrati inletts och har i dag kommit långt.

I El Salvador bedrevs före 1984 också ett omfattande förtryck främst av de s. k. dödsskvadronerna. Dessa, som fortfarande trots regeringens åtgärder inte helt har kunnat elimineras, anses allmänt ha förbindelse med vissa extrema partier och med armén. Efter valet av den kristdemokratiske presidenten Napoleon Duarte 1984 har ett arbete i riktning mot ökad demokrati och iakttagande av mänskliga rättigheter inletts. I en resolution antagen av FN:s generalförsamling 1986 konstaterades att regeringens ansträngningar att uppnå en normalisering av förhållandena i landet lett till beaktansvärda resultat. Problemen i El Salvador sammanhänger med det fortgående inbördeskriget och med brister i rättssystemet. På den allra senaste tiden har dödsskvadronernas verksamhet åter ökat. En förutsättning för varaktiga förbättringar är att de två parterna i den väpnade interna konflikten inleder en seriös dialog i avsikt att komma fram till en politisk lösning.

För att få fred i Centralamerika inleddes den s. k. Contadorprocessen 1984. Det var Venezuela, Colombia, Panama och Mexico som tillsammans med de fem centralamerikanska ländernas regeringar försökte finna en formel för fred. Contadora var i allt väsentligt ett initiativ utifrån. Trots att Contadorprocessen fortsatte under många år ledde den i praktiken ingensans.

Costa Ricas president Arias tog under 1987 ett initiativ, som till sina huvuddelar accepterades av de övriga fyra ländernas regeringar. Vid ett andra möte i Guatemala utvecklades den plan för fred i Centralamerika som nu bär namnet Esquipulas II. Det innebär att det nu föreligger enighet om en mycket långtgående plan för fred i hela Centralamerika.

Styrkan i förslaget är bl. a. att Esquipulas II vuxit fram inifrån. Central-amerikanerna har själva kommit överens om villkoren och takten i genomförandet. Detta är av särskild vikt eftersom många i Centralamerika anser att utomstående nationer som t. ex. Mexico eller Panama inte har några förutsättningar att vara stilbildande för en demokratisk utveckling. Planens styrka är också att den bygger på Costa Ricas nära 40-åriga erfarenhet av demokrati.

Planen förutsätter en strikt tillämpning av demokratibegreppet. De olika länderna förbinder sig att tillämpa en minutiös och rigorös form för demokrati. Så kan t. ex. nämnas att såväl pressfriheten som friheten för radio och TV skall vara fullständig. Det får inte förekomma någon som helst censur eller några hinder för etablering.

Planen utgår från den fundamentala förutsättningen att frihet och demokrati är en förutsättning för fred. Endast om regeringarna i de centralamerikanska länderna upphör med alla former av förtryck och tillämpar demokratins spelregler finns det förutsättningar till nationell lösning om fred i dessa länder.

Arias-planen fordrar också att gerillan och regeringssidan inleder fredssamtal i de länder där inbördeskrig pågår. Dessa samtal måste leda till att gerillan lägger ner vapen. En förutsättning härför är att gerillan ges amnesti och en möjlighet att verka för sina politiska mål med demokratins medel. Samtidigt måste allt utländskt stöd upphöra. USA måste upphöra med såväl finansiellt stöd som vapenleveranser till contras. Cuba och Sovjetunionen å andra sidan måste upphöra med sitt stöd till FSLN:s armé.

Fredssamtal har påbörjats i Guatemala, El Salvador och Nicaragua. I Guatemala och El Salvador har flera förhandlingsomgångar hållits mellan regeringen och gerillan. I Nicaragua skall nu enligt löfte i San José den 17 januari undantagstillståndet hävas samt direkta förhandlingskontakter med contras äga rum.

Sveriges roll

Sveriges socialdemokratiska regering har i sin centralamerikanska politik praktiskt taget helt och hållet koncentrerat sitt intresse till Nicaragua och kommit att ensidigt stödja sandinisterna. Stödet till Nicaragua och de politiska kontakterna har varit av den karaktären att det tillsammans med frånvaron av kritik i regionen uppfattats som en solidarisering med FSLN:s politik. Den svenska regeringen har därmed i denna region hamnat på samma sida som Cubas och Sovjetunionens regeringar. Detta kan vare sig vara till fördel för den svenska utrikespolitikens allmänna trovärdighet eller för demokratin.

Den svenska regeringen borde ha fört en annan politik. Den skulle ha ställt sig bakom den demokratiska och fredliga opposition som strävar efter att föra Nicaragua till demokrati.

Det vore naturligt att Sverige med all kraft sluter upp bakom kardinal Obando y Bravo, som är ordförande i den nationella försoningskommission som nu utsetts. Kommissionen har som en huvuduppgift att verifiera att åtaganden beträffande amnesti, eld-upphör, demokratisering och fria val genomförs.

I det utvecklingsbistånd som Sverige ger är det nödvändigt att nu införa villkoret att Arias plan för fred måste fullföljas. Särskilt viktigt är att stödja de olika institutioner som kan hjälpa till att förverkliga fredsplanen. Det gäller främst den permanenta kommissionen för mänskliga rättigheter – CPDH – som kartlagt förbrytelserna mot de mänskliga rättigheterna allt sedan 1977. Det är denna kommission som först påtalade Somoza-diktaturens brott och senare även brotten från sandinisterna och contras.

Sverige bör vidga sitt engagemang i Centralamerika till att gälla hela området. I första hand bör, förutom katastrofbistånd, stöd ges med syftet att stärka och bygga upp de demokratiska institutionerna. Det är i skenet av Arias plan naturligt att varje biståndsinsats i Centralamerika granskas från demokratisynpunkt.

Det kan i detta sammanhang nämnas att de val som hölls i Nicaragua hösten 1984 inte uppfyllde de villkor som Arias-planen och Esquipulas II anger.

En förutsättning för att Arias-planen skall kunna förverkligas är som nämnts att allt utländskt stöd till de väpnade grupperna upphör. Sverige måste därför uppmana USA, Cuba och Sovjetunionen att deras stöd genast upphör. Inga vapen, soldater eller andra krigsförnödenheter får tillföras regionen utifrån. Efter en sådan ineldande fas förutsätter planen att gerillaarméerna skall avvecklas och de reguljära arméerna minskas. Helst ser Arias att de övriga länderna följer Costa Ricas exempel och avvecklar sina arméer.

För att regeringen i Nicaragua skall anses ha uppfyllt Arias-planen måste hela den omfattande förtryckarapparat som byggts upp försvinna. Den demokratiska oppositionen ställer därför följande krav för att förtrycket skall anses avvecklat:

- Sandinistpartiets egen armé måste avvecklas och ersättas med en nationell armé.
- Sandinistpartiets polis måste avvecklas och en nationell poliskår upprättas.
- Folkdomstolarna – TPA – måste avskaffas. Inga människor får dömas utan laglig rättegång.
- Säkerhetspolisen – DGSE – måste avvecklas. Det är den som svarar för en stor del av det förtryck, den tortyr och de mord och försvinnanden som plågar och hotar Nicaraguas folk.
- FSLN:s väpnade milis – turbas – måste avvecklas. Den svarar främst för trakasserier, misshandel och annan förföljelse av den politiska oppositionen, fackföreningarna, kyrkan m. fl. Framför allt har sandinistpartiets ungdomsförbund medverkat i den terror turbas utövat mot den demokratiska oppositionen.

- Kommissionen för de mänskliga rättigheterna – CPDH – måste få möjligheten att verka fritt.
- Politiska partier och fackliga organisationer skall få verka fritt.

Den svenska socialdemokratiska regeringen har fört Sverige på fel sida i den nicaraguanska konflikten. Vi har därigenom gett en viss legitimitet åt en regim som utövar våld mot oliktankande. För de demokratiska grupperna i Nicaragua är det av vikt att vi i stället framstår som ett stöd för demokrati och frihet.

En kraftig omvärdering av den svenska Nicaragua-politiken är därför nödvändig. Sverige skall kraftigt uttala sitt stöd för Arias-planen och på allt sätt stödja försoningskommissionen.

Riktlinjer för svensk Centralamerikapolitik

1. Sverige skall stödja Arias-planen helt och fullt.
2. Arias-planens stringenta demokratibegrepp skall understödjas. Alla försök till folkdemokratiska tolkningar skall avvisas.
3. Det svenska biståndet skall avse hela Centralamerika med syftet att vid fördelningen till de enskilda länderna stödja en utveckling i demokratisk riktning.
4. Effekterna av det svenska biståndet skall granskas av en demokratikommission.
5. Det svenska biståndet till Centralamerika skall kopplas till hur de olika länderna fullföljer Arias-planen.

Södra Afrika

Apartheidpolitiken i Sydafrika är ett av de mest upprörande brotten mot de mänskliga rättigheterna. Själva fundamentet för politiken bygger på föreställningen om att mänskligheten skall indelas i olika raser som har olika värde.

Alltsedan nationalistpartiets maktövertagande för 40 år sedan, men även i betydande utsträckning dessförinnan, har den sydafrikanska statsmakten systematiskt och konsekvent byggt upp ett samhälle där rättigheter och skyldigheter baseras på ras. Den västerländska rättsuppfattningen, som bygger på människors lika värde och statsmaktens oväld har satts åt sidan.

Lagstiftningen bygger på en uttrycklig diskriminering av främst de svarta, men även av färgade och indier. Arbetsmarknaden och bostadsmarknaden har strikt reglerats i enlighet med apartheid. Möjligheten för de svarta att inneha egendomen eller att starta företag är antingen starkt begränsad eller obefintlig.

Litet tillspetsat har det uttryckts så här: De vita lever i ett kapitalistiskt system medan svarta är hänvisade till en socialistisk tillvaro, där allting bestäms utifrån och några individuella rättigheter knappast existerar.

Sverige har, liksom övriga demokratier, ett ansvar för att stödja och hjälpa utvecklingen mot ett demokratiskt Sydafrika. Avskaffandet av apartheid är ett självklart första steg, men det måste fullföljas med respekt för mänskliga

Mot. 1987/88
U503

fri- och rättigheter, för yttrande- och tryckfrihet och för de demokratiska principerna.

Mot. 1987/88
U503

När det gäller metoderna i kampen mot apartheid som ett steg på vägen mot demokrati är det framför allt två synsätt som gör sig gällande. Många av de svartas företrädare, främst ANC och UDF, förespråkar ekonomisk bojkott och avveckling av utländska investeringar i Sydafrika. Andra, t. ex. Inkatha och PFP förespråkar i stället utvidgade kontakter.

Som stöd för det första synsättet kan hävdas att Sydafrika under lång tid och utan begränsningar deltog i det internationella handelsutbytet och det ekonomiska samarbetet utan att för den skull någon rörelse mot demokrati kunde förmärkas. Tvärtom förstärktes apartheidsystemet och förtrycket blev värre.

Å andra sidan har utvecklingen gått mot ökat förtryck också under de senaste åren, när handelsbojkott och investeringsförbud genomförts i viss utsträckning.

Utförsäljningen av utländskt ägda företag till sydafrikanska intressen, främst den sydafrikanska staten, har inneburit att apartheidanhängarna fått ett starkt grepp över näringslivet. Det mer liberala synsätt som det utländskt ägda näringslivet haft och som främst kommit till uttryck i Sullivan-koden har försvagats. Detta innebär ett allvarligt avbräck för den fackföreningsrörelse för de svarta, vars starka framväxt under det senaste årtiondet inneburit ett av de hoppfulla dragen i den sydafrikanska utvecklingen.

De val som skedde till det vita parlamentet i maj 1987 ledde till en påtaglig vridning i riktning mot ökad apartheid. De partier som förespråkar apartheid hårdare än t. o. m. nationalistpartiet ökar i styrka. Oppositionspartiet PFP minskade och tappade rollen som huvudopposition i det vita parlamentet.

Händelserna under 1987 pekar inte på någon utveckling i liberaliserande riktning. Förtrycket har snarare skärpts. De begränsade friheter, som trots allt funnits t. ex. en viss pressfrihet, har ytterligare beskurits. Omvärldens möjligheter att informera sig och genom olika kontakter förmedla stöd till kampen mot apartheid i Sydafrika har minskat kraftigt.

Mot den bakgrunden är det viktigt att nu utvärdera de handels- och investeringssanktioner som vidtagits gentemot Sydafrika. Risken är att dessa åtgärder har hämmat i stället för främjat utvecklingen mot demokrati.

Särskilt viktigt är att stödja de demokratiska krafterna inom Sydafrika. De återfinns både inom olika befolkningsgrupper och inom skilda delar av det politiska spektrat. Det är viktigt att ett sådant stöd inte blir och heller inte uppfattas som ett ensidigt stöd till ANC och UDF. Dessa båda organisationer är sannolikt de starkaste politiska krafterna i motståndet mot apartheid men de är förvisso inte de enda. Utvecklingen mot ett demokratiskt Sydafrika kräver av naturliga skäl att en mängd olika politiska riktningar inom Sydafrika måste tillåtas och kunna växa fram.

Utvecklingen i frontstaterna är av största betydelse för utvecklingen i Sydafrika. De svarta i Sydafrika borde få möjlighet att återropa frontstaterna som föredömen i sin egen kamp för ett demokratiskt Sydafrika. Botswana är dessvärre den enda frontstat där det råder demokrati och respekt för mänskliga fri- och rättigheter.

I många av frontstaterna har de mänskliga rättigheterna satts på undantag. Yttrande- och tryckfrihet är sällsynta företeelser. Sverige måste i sina kontakter med frontstaterna verka för de demokratiska fri- och rättigheterna och poängtera dessa staters ansvar för att göra bilden av ett demokratiskt Sydafrika trovärdig.

Utvecklingen i Zimbabwe inger inte minst mot denna bakgrund stora bekymmer. Den demokratiska utvecklingen som Lancaster House-överenskommelsen anvisade ser ut att ha ersatts med den traditionella afrikanska lösningen; den socialistiska enpartistaten. Denna statsmodell är ansvarig för många av de tragiska misslyckandena i Afrika. Korruption och svält är den afrikanska socialismens främsta produkter.

Lancaster House-överenskommelsen kunde ha tjänat som ett exempel på hur ett vitt minoritetsstyre kan ersättas med majoritetsstyre. För de vita som i Sydafrika fruktar att en svart majoritetsregering skall behandla de vita som dessa nu behandlar de svarta, vore sannolikt en konstitutionell minoritetsgaranti en möjlig väg till fredlig utveckling mot demokrati. Mugabes brott mot konstitutionen gör att en sådan garanti i Sydafrika kan komma att framstå som kraftlös.

Om Zimbabwe fortsätter utvecklingen mot en totalitär stat måste det svenska biståndet omprövas. Redan i dag kan sägas att biståndet måste ges en klar demokratiprofil och framför allt ges till och förmedlas via enskilda organisationer. Bistånd som i realiteten blir ett rent budgetstöd till regeringen bör upphöra. Svenskt bistånd skall inte stödja regimer i stater som utvecklas bort ifrån demokratin. Detta ställer inte krav på att mottagarlandet skall vara en fullvärdig demokrati utan enbart på att biståndet skall kunna ges i sådana former att det stöder de demokratiska krafterna och utvecklingen mot demokrati.

Tanzania, som har kommit att utgöra symbolen för hela det svenska biståndsprogrammet har sedan frigörelsen genomgått en tragisk utveckling och precis som Zimbabwe utvecklats bort från demokratin. Under det kvartssekel som gått sedan frigörelsen har Tanzania varken uppfyllt de demokratiska eller ekonomiska målen. Ofrihet och fattigdom är resultatet av den politik som konsekvent genomförts av Julius Nyerere och det härskande partiet.

Ett land som får så mycket utländskt bistånd (ca 14 % av BNP) kan inte sägas ha lidit brist på internationellt stöd. I Tanzania finns därför inga ursaker för den uteblivna utvecklingen mot demokrati.

Tanzania är ett exempel på att omfattande bistånd faktiskt kan motverka sina syften. Biståndet har givit Tanzanias regering den ekonomiska möjligheten att trots uppenbara misslyckanden fullfölja en utvecklingsfientlig politik. Särskilt skadlig har den ideologiskt motiverade kollektiveringen av byarna varit. Den har lett till att nära hälften av Tanzanias befolkning tvångsvis fått flytta samman. Det finns inte någonstans exempel på att kollektivering av landsbygdsbefolkning och socialistisk jordbrukspolitik lett till något annat än armod.

En omsvängning mot en mer realistisk politik kan nu förmärkas. Viss avreglering och privatisering har inletts, vilket lett till ökad effektivitet och mindre korruption.

Sverige måste i sin dialog med Tanzania betona att demokratiska fri- och rättigheter är fundamentala mål. Det är den tanzaniska regeringens skyldighet att se till att dessa mål uppfylls om den i framtiden skall uppbära bistånd med en omfattning motsvarande dagens.

I Moçambique strävar den Sydafrikastödda Renamo-gerillan enbart till att destabilisera landets nuvarande regim och den nationella självständigheten. Renamo saknar ett politiskt program och dess verksamhet präglas av terroraktiviteter som saknar militär mening. För Sverige är det angeläget att med all kraft stå bakom Moçambiques rätt till självbestämmande.

En orsak till Moçambiques svårigheter är den felaktiga utvecklingspolitik som tidigare förts. Mycket tyder dock på att den nuvarande regimen är beredd att omvärdera den tidigare socialistiska politiken. Sverige har all anledning att understödja Moçambiques rörelse mot en realistisk utvecklingspolitik.

Angola har allt sedan frigörelsen från Portugal plågats av ett omfattande och bittert inbördeskrig. MPLA-regeringen understöds av Cuba och Sovjetunionen. Dess folkliga stöd är begränsat. Möjligheterna för MPLA att sitta kvar i regeringsställning utan de kubanska truppernas närvaro bedöms som mycket små. Cuba har omfattande trupper i landet – enligt officiella uppgifter ca 30 000 soldater.

Betydande delar av Angola behärskas av UNITA, den gerillagruppering som framför allt understöds finansiellt av USA och militärt av Sydafrika. UNITA anses ha ett betydande folkligt stöd, framför allt i de södra och mellersta delarna av Angola.

Sveriges linje bör vara att stödja en nationell försoning mellan de stridande parterna. Förutsättningen för detta är att alla utländska trupper från främst Cuba och Sydafrika lämnar landet liksom att allt militärt bistånd skall upphöra. En nationell återförsoning kan enbart ske om tredje part tar initiativ till konstruktiva fredsdiskussioner.

Det nuvarande inbördeskriget leder till omfattande våld, terror och förstörelse över hela Angola. Därutöver ger kriget en förment legitimitet åt den sydafrikanska apartheidpolitiken. Varje frontstat som uppvisar interna stridigheter, förtryck, fattigdom och ekonomiska problem, används av Sydafrika som ett argument för ett fullföljande av apartheid i det egna landet.

En förutsättning före alla andra för en utveckling i Södra Afrika är att stridigheterna i regionen upphör. Fred är den första förutsättningen för all utveckling. Men demokrati och respekt för mänskliga fri- och rättigheter är nödvändiga förutsättningar för fortsatt ekonomisk utveckling. Föreställningen att demokrati och mänskliga rättigheter är ett hinder för utveckling odlas tyvärr av såväl apartheidanhängare som av en del socialistiska grupperingar.

Riktlinjer för svensk Södra Afrika-politik

1. Sverige skall stödja kampen för ett fritt och demokratiskt Sydafrika.
2. Sanktionspolitiken och förbudet mot investeringar bör skyndsamt utvärderas. Valen i maj tyder på att dessa beslut motverkar sitt syfte.

3. Alla rörelser som kämpar för demokrati i Sydafrika och inte bara ANC och UDF skall kunna få svenskt stöd.
4. Namibia skall bli fritt.
5. Inbördeskriget i Angola kan endast lösas genom en nationell försoning mellan de stridande parterna.
6. Allautländska trupper i (Cuba, Sovjet och Sydafrika) Angola måste dras tillbaka och allt militärt bistånd till Angola upphöra.
7. Sverige skall stödja återförsoning mellan de olika parterna och inte ensidigt MPLA.
8. Moçambiques rörelse mot väst skall understödjas.
9. Respekten för mänskliga fri- och rättigheter och utvecklingen mot demokrati i frontstaterna är viktig. Dessa stater kan ge anti-apartheidanhängare i Sydafrika exempel som kan underlätta en fredlig övergång från apartheid till demokrati.
10. Särskilt viktigt är det att Zimbabwe uppfyller Lancaster House-överenskommelsen, som bl. a. anger att mötesfrihet och fri föreningsrätt skall råda.
11. Tanzania måste utvecklas mot ett demokratiskt styrelsesätt. Det är oförsvarligt att Sverige har stött landet med nära 5 miljarder kronor sedan det svenska biståndet inleddes 1964 utan att några egentliga krav på frihet och demokrati har ställts från svensk sida och utan att befolkningen fått bättre levnadsvillkor.

Etiopien

Under 70-talet var Afrikas horn föremål för stormakternas aktiva strategiska intresse. Framför allt Sovjetunionen sökte genom militärt bistånd, sovjetiska militära rådgivare och kubanska soldater befästa den marxist-leninistiska militärdiktaturen i Addis Abeba, i syfte att härigenom få ett brohuvud för inflytande över länder som Somalia och Sudan och på det viset nå den strategiska kontrollen över regionen. Bristen på framgång och motgångar i andra delar av världen bromsade upp denna offensiv samtidigt som de omfattande svältkatastroferna inte bara har fäst västvärldens uppmärksamhet på den etiopiska regimens misslyckanden utan också på dess uppseendeväckande brutalitet och på frånvaron av hänsyn till den egna befolkningen. Svältkatastrofen har politiskt lett till en minskad öppenhet gentemot Sovjetunionen och till en ökad västerländsk närvaro i form av olika hjälporganisationer. Denna närvaro har tillsammans med internationella medias bevakning av regionen minskat utrymmet för de sovjetiska aktiviteterna, varför regionen i dag inte är utsatt för samma militära spänning som tidigare.

Även om det inte i dag finns lika stort strategiskt intresse för Afrikas horn utgör den etiopiska regimen en fortsatt destabiliserande faktor i regionen samtidigt som den genom sin politik hämmar fredlig utveckling i det egna landet. Etiopien lämnar stöd och fristad till den sydsudanska gerillarörelsen SPLM/SPLA. Det sovjetstödda kriget mot Somalia sätter fortfarande sina spår i spända relationer med Somalia samt genom att den militära beredskap

pen kräver betydande resurser. Flyktingströmmen från Etiopien skapar betydande problem såväl för Sudan som för Somalia.

Mot. 1987/88
U503

Även om svälten har minskat förutsättningarna för fortsatt militär verksamhet har den etiopiska regimen inte tvekat att använda svälten och det internationella biståndet i militära syften. Transportresurser har använts till trupptransporter och livsmedelsdistributionen har utformats för att försvåra befrielseörelsernas verksamhet.

Kriget mot befrielseörelserna i Eritrea och Tigray tillåts inte bara pågå samtidigt med omfattande svältkatastrofer utan kostar dessutom betydligt mer än insatserna i kampen mot svälten. Behovet av att finansiera kriget tar sig anmärkningsvärda uttryck. Enligt uppgifter i internationell press har Etiopien sålt spannmål utomlands för att finansiera krigsföringen. Man fördyrar dessutom det internationella biståndet genom att även hjälpsändningar beläggs med hamnavgifter.

Den etiopiska armén är det svarta Afrikas största med sina 250 000 man. Den är också den mest erfarna. Den har varit i krig mot befrielseörelser i Eritrea, Tigray, mot Oromos och mot Somalia.

Den sovjetiska inblandningen är på många sätt uppenbar. Det finns i Etiopien uppskattningsvis 5 000 kubanska soldater. Sovjetiska rådgivare och sovjetiska vapen är viktiga element i krigsföringen liksom att betalningen av de sovjetiska vapnen ställer krav på inte bara uppoffringar utan också gentjänster i form av t. ex. gerillautbildning.

De sovjetiska spåren syns även på annat sätt. Den etiopiska jordbrukspolitiken bygger på en dogmatisk kommunism som tar sig uttryck i kollektivisering, bybildning, folkomflyttningar, monopol för staten att handla med spannmål mellan de olika regionerna samt en statlig prispolitik som motverkar spannmålsproduktionen. Likheter med den sovjetiska jordbrukspolitiken på 30-talet är slående, vilket också gäller den brutalitet med vilken politiken genomförs. Den tidigare etiopiske ambassören i Sverige, Telahun Taye som hoppade av i Sockholm i december 1986, har uttryckt det så här:

"Det etiopiska folket måste i dag se Sovjetunionen som ansvarig för sitt elände, för sitt lidande, för förtrycket och för alla sociala, ekonomiska och politiska sjukdomar."

"Men den nuvarande administrationen under ledning av ett marxist-leninistiskt parti vägrar att erkänna att dessa lidanden existerar i så fruktansvärd omfattning."

Det sovjetiska stödet möjliggör två omfattande krigsoperationer. En mot den eritreanska befrielseörelsen och en mot den tigreianska, samtidigt som regimen kan hålla betydande trupper i beredskap. Det finns i dag ingen rimlig förhoppning om att dessa två inbördeskrig skall ta slut. Den etiopiska regimen lämnar inte något utrymme för en fredlig lösning av konflikterna.

Etiopien är ett totalitärt samhälle som över huvud taget inte tillåter någon opposition. Den nya konstitutionen har inte på något sätt förändrat det faktum att parti och stat har smält samman på ett sätt som inte lämnar något

utrymme för mångfald. Det finns därför inte plats för några aktiviteter andra än dem som är förenliga med den marxist-leninistiska strategin.

Detta har inte bara tagit sig uttryck i betydande problem med att försörja befolkningen. Det finns ingen möjlighet till kontroll och korrigering av den förda politiken. Så länge militärdiktaturen kan använda terror som vapen kan man hänsynslöst fullfölja sin politik med bybildning och folkomflyttningar och sin krigföring i Eritrea och Tigray. I själva verket används folkomflyttningar från den norra delen av landet som ett medel i krigföringen, trots det lidande och den svält detta skapar.

Medan religionsutövningen än så länge tillåts en viss frihet, inom mycket bestämda ramar, är den politiska friheten eliminerad. Etiopien är genom sitt förtryck, genom krigen och genom svälten en av 80-talets största tragedier.

Enligt Amnesty International sitter åtskilliga tusen politiska fångar i fängelse. Tortyr tillämpas rutinmässigt under förhören. I vittnesmål från fångar som sluppit ur fängelserna berättas om

- misshandel med slag mot huvud, könsorgan och fotsulor,
- hur fångar binds och sedan hängs upp i förvriden ställning,
- hur fångars huvud pressas ned i förorenat vatten till medvetandet förloras,
- att tortyr med elchocker och skenavrättningar förekommer samt
- att våldtäkter mot kvinnliga fångar är regel.

Amnesty rapporterar också om att fångar dör under tortyr liksom om att skolungdomar i 13–14-årsåldern fängslas och torteras. Enligt Amnesty förekommer det också att politiska fångar döms till fängelse eller avrättning på information som framtvings under tortyr. Enligt den etiopiska lagen är tortyr inte tillåtet. Tortyren försiggår trots detta till största delen i centrala förhørscentra som ministeriet för statssäkerheten och den offentliga säkerheten ansvarar för.

De etiopiska judarna har sedan "Operation Moses" en särskilt utsatt ställning. Det finns i dag kvar ca 15 000 etiopiska judar. Deras byar slås sönder och själva lever de i en fredlös situation. Ett 40-tal sitter inspärrade i fängelse i Addis Abeba för sina insatser för den judiska gruppen.

Sveriges roll

Det finns få länder där man så klart kan säga att Sverige har en roll att spela och ett ansvar som i fallet Etiopien. Sedan lång tid tillbaka har svensk mission verkat i Etiopien. Svenska myndigheter har på olika sätt samarbetat med etiopiska, långt innan biståndspolitik blev ett begrepp. Genom sin kristna historia och tradition har Etiopien en kulturell knytning till västvärlden. Etiopien är dessutom i dag ett av Sveriges viktigaste biståndsländer. Tragedin i form av brutalt politiskt förtryck, förakt för mänskliga rättigheter, återkommande svältkatastrofer samt de pågående inbördeskrigen motiverar till en betydligt mer aktiv svensk profil.

Sveriges roll får inte vara att genom sitt bistånd stärka den nuvarande regimens legitimitet och dess totalitära ambitioner. Tvärtom måste det

svenska biståndet syfta till att stärka respekten för de mänskliga fri- och rättigheterna och genom olika insatser värna om pluralistiska företeelser. Missionsverksamheten och de religiösa samfunden spelar därvidlag en viktig roll. Utbildning, miljöinsatser och humanitärt bistånd är andra insatser som kan göras med stor vaksamhet på att insatserna inte indirekt kommer krigföringen till del. Vi återkommer till biståndets utformning i vår biståndspolitiska motion.

I stället för den nuvarande regimen skall Sverige stödja utvecklingen mot frihet och demokrati. Endast så kan freden säkras. Sverige bör som ett led i detta arbete ta initiativ till en nationell försoning. En svensk politik med detta i sikte måste innehålla följande steg:

1. Fri lejd för alla hjälptransporter, oavsett vem som har den militära kontrollen i ett visst område. En internationell kommission bör utses att bevaka att detta respekteras samt att transporten inte används för militära ändamål.
2. Samtliga politiska fångar måste friges. Sverige måste verka för att Internationella röda korset får besöka samtliga fångelser.
3. De religiösa samfunden måste ges fullständig rätt och skydd till sin religionsutövning samt till att vara samlingsplatser för fri debatt.
4. Yttrandefriheten och informationsfriheten måste garanteras.
5. Domstolar måste ges en oberoende ställning med enda uppgift att döma efter lagen.
6. Samtliga stridande parter bör medverka till eld upphör. Inga truppflyttningar får tillåtas.
7. Allt utländskt militärt stöd skall upphöra. Sovjetiska militära rådgivare och kubanska soldater bör återvända. Etiopiskt stöd till väpnat våld i andra länder skall på motsvarande sätt upphöra.

Frågan om regionalt självstyre måste lösas av befolkningen i de olika områdena.

Vad gäller Eritrea gav FN 1952 regionen till Etiopien som ett självständigt område. Trots detta införlivades Eritrea helt och hållet i Etiopien 1962. Sverige bör därför i FN väcka frågan om det eritreanska folkets rätt att avgöra sin framtida nationella identitet i en internationellt garanterad folkomröstning. Det är rimligt att eritreanerna själva får ta ställning till om de i framtiden vill ha en total självständighet, en federativ lösning eller en regional autonomi, som formellt utlovas i den nya konstitutionen.

För Tigray finns inte samma historiska bakgrund. Tigraysställning i den etiopiska nationen bör därför lösas genom samtal med demokratiskt utsedda företrädare för regionen och centralregeringen i Addis Abeba.

Sverige bör i sina kontakter med de etiopiska makthavarna erbjuda sig att vara medlande part i denna process. Likaså bör Sverige utfästa sig att i någon form – inför parterna – vara en oberoende övervakare av att en sådan fredsprocess genomförs och respekteras av samtliga parter. Sverige bör också erbjuda sig att medverka ekonomiskt och administrativt till genomförandet av en folkomröstning och fria val.

En utveckling i enlighet med dessa punkter är det enda sättet att åstadkomma en fredlig utveckling i Etiopien, mot demokrati och välfärd.

Demokratimålet bör i större utsträckning än nu styra det svenska biståndet. Som en västerländsk demokrati har Sverige en särskild skyldighet att stödja en sådan utveckling. I de fall dessa länder har nått en sådan utvecklingsnivå att biståndet via SIDA inte är lämpligt bör ett bredare samarbete genom t. ex. BITS och Swedfund kunna inledas.

En del av biståndet bör inriktas på att bygga upp den demokratiska strukturen. Oppositionspartiernas roll och situationen bör särskilt uppmärksammas. Åtgärder bör inriktas för att stärka den fria pressen.

Det svenska biståndet måste utformas så att det stöder en utveckling mot mångfald och pluralism. Avsikten med det svenska biståndet får ej vara att stödja de olika mottagarländernas regimer utan att åstadkomma en demokratisk inriktad utveckling. Långsiktigheten i biståndet skall vara vägledande. Sker ej någon utveckling i demokratisk riktning måste dock biståndet omprövas. För länder med totalitära regimer och utan tendenser i demokratisk riktning bör inte svenskt bistånd utgå annat än som humanitärt bistånd, bistånd till demokratisk utveckling och stöd till enskilda organisationer. Det viktigaste är att åstadkomma en demokratisk rörelseriktning.

Utan en demokratisk utveckling kommer spänningarna och konflikterna i Centralamerika att bestå. Den ekonomiska och sociala utvecklingen kommer att försvåras. Detta gäller också Södra Afrika. Sverige kräver en demokratisk utveckling i Sydafrika. Samma krav måste vi resa i Angola och Moçambique. Hur skall dessa länders befolkningar annars befrias från de inbördes stridigheter som medför svält och död och som omöjliggör varje utveckling.

På Afrikas horn står svältkatastrofen åter för dörren. Sverige liksom övriga givarländer ställs inför svåra överväganden när vi skall söka hjälpa de nödlidande utan att detta blir till stöd för en regim som förtrycker sitt eget folk och bedriver en jordbrukspolitik som leder till svält.

En viktig åtgärd är att i så stor utsträckning som möjligt kanalisera biståndet via enskilda organisationer. En pluralistisk utveckling i ett land minskar möjligheterna till förtryck. Kyrkor, ideella organisationer m. fl. kan spela en stor roll för att genomföra bistånd i länder som lider under diktatur. Dessutom har sådana organisationer goda möjligheter att nå ut till de mest behövande grupperna bland människor.

Främjande av marknadsekonomi är också viktigt för att skapa förutsättningar för en demokratisk utveckling. Marknadsekonomi ger i sig inte någon garanti för en demokratisk utveckling. Däremot är det i längden omöjligt att ha ett totalitärt styre i en stat med marknadsekonomi. Marknadsekonomin innebär nämligen definitionsmässigt att det finns många sinsemellan oberoende maktcentra. Härigenom verkar också den fria marknaden som en kontroll av det demokratiska styrelseskicket.

Nära sammanhängande med marknadsekonomin är att stimulera fria fackföreningar och arbetsgivarorganisationer liksom kooperativ och andra näringsammanslutningar. Den fria fackföreningsinternationalen betyder t. ex. mycket för att främja och stödja fria fackföreningar.

Av regeringarna oberoende kommissioner för bevakning av mänskliga

rättigheter kan betyda mycket för att påtala förtryck och rättsövergrepp. I El Salvador och Nicaragua har sådana kommissioner varit betydelsefulla för att påtala och dokumentera övergrepp. Sverige bör stimulera att sådana kommissioner bildas och ge stöd till deras verksamhet.

En del av det svenska biståndet bör kunna användas för att direkt stimulera en demokratisk utveckling. I Västtyskland har man sedan länge arbetat med en direkt stimulans till demokrati i u-land. Det sker i en form av särskilda biståndsstiftelser, vars uppgift är att främja utbyggnaden av demokratiska partier.

De svenska partiernas kompetens vad gäller demokratibyggnad bör utnyttjas. Partierna bör kunna få biståndsmedel för att medverka i demokratibyggnaden i u-länder.

Sverige bör inrätta en särskild parlamentarisk kommission för att följa den demokratiska utvecklingen i olika samarbetsländer.

Årliga rapporter om utvecklingen vad gäller mänskliga rättigheter och demokrati i samarbetsländerna bör utarbetas.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ett program för främjande av en demokratisk samhällsutveckling i deländer med vilka Sverige har biståndssamarbete,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en demokratikommission med uppgift att följa utvecklingen av mänskliga fri- och rättigheter i de länder som Sverige har biståndssamarbete med,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att årliga rapporter utarbetas för att belysa utvecklingen vad gäller mänskliga rättigheter och demokrati i mottagarländer för svenskt bistånd,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige skall stödja kampen för ett fritt och demokratiskt Sydafrika,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att sanktionspolitiken och förbudet mot investeringar i Sydafrika snarast skall utvärderas i enlighet med vad som framförts i motionen,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige bör ta initiativ som kan leda till en nationell försoning i Angola,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige skall verka för att alla utländska trupper i Angola skall dras tillbaka,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att svenskt bistånd till Zimbabwe omprövas till inriktning och omfattning, om utvecklingen mot en icke-demokratisk enpartistat fortsätter,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige i sina kontakter med Nicaragua skall ha som främsta uppgift att stödja frihet och demokratisk utveckling,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige helt och fullt skall stödja fredsplanen (Esquipulas II) och dess preciserade krav på demokrati,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att det svenska biståndet skall avse hela Centralamerika i syfte att i de enskilda länderna stödja en utveckling i demokratisk riktning,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att det svenska biståndet till Centralamerika skall kopplas till hur de olika länderna fullföljer fredsplanen (Esquipulas II),

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige i sina kontakter med Nicaraguas regering skall ställa sig bakom vad som i motionen redovisats i avsnittet Sveriges roll i Centralamerika,

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige skall verka för de riktlinjer som i motionen skisserats som en grund för fred och nationell försoning i Etiopien,

15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige i bilaterala kontakter och i internationella fora bör verka för att den sovjetiska och kubanska inblandningen i Etiopien upphör,

16. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige i FN skall verka för att det eritreanska folket i en folkomröstning får avgöra Eritreas framtida status,

17. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige bör verka för att Internationella rödakorset får möjligheter att besöka samtliga fängelser i Etiopien,

18. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige i FN bör verka för tillsättande av en särskild FN-kommissarie med uppgift att granska respekten för de mänskliga rättigheterna i Etiopien.

Stockholm den 19 januari 1988

Margaretha af Ugglas (m)

Anita Bråkenhielm (m)

Ivar Virgin (m)

Nic Grönvall (m)

Inger Koch (m)

Gunnar Hökmark (m)

Lennart Blom (m)

Mona Saint Cyr (m)